

TURAN AKINCI

İŞGAL

İstanbul'da Yabancı Güçler
(1918-1923)

Remzi Kitabevi

TURAN AKINCI

İŞGAL

İstanbul'da Yabancı Güçler
(1918 - 1923)

Remzi Kitabevi

işGAL/ Turan Akıncı

© Remzi Kitabevi, 2020

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yayına hazırlayanlar: Öner Ciravoğlu-Mecit Demir

Kapak: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-1951-4

BİRİNCİ BASIM: Haziran 2020

Kitabın basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul

Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi

4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 44903 / Tel (212) 629 0615

Cilt: Çifçi Mücellit, 100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi

5. Cad. No: 24-25 Bağcılar-İstanbul

Tel (212) 629 4783

Antonio Andreani'ye

İçindekiler

Giriş.....	9
------------	---

I. Dünya Savaşı ve Sonrası, 11

Veliaht ile Almanya Seyahati.....	13
Dünya Savaşı Sonu	20
Talat Paşa Hükümetinin İstifası	34
Mondros Ateşkes Görüşmeleri	46
Ahmet Tevfik Paşa Hükümeti	59

İstanbul'un Fiili İşgali, 63

İşgale Giden Günler	65
İstanbul'un Fiili İşgali.....	70
İşgal Döneminde Askeri Yönetim.....	75
İşgal Döneminde Siyasi Yönetim.....	83
Mustafa Kemal Paşa İstanbul'da	100
1919 Yılında Kurulan Hükümetler	115
İstanbul'da Yabancı Yönetimi	127
İttihatçılar ve Kimi Siyasiler Tutuklanıyor	140
Anadolu Hareketi Düşüncesi.....	161
İzmir İşgal Ediliyor	184
Paris Konferansı'na Heyet Gidiyor	195
Son Osmanlı Meclisinin Açılmış Hazırlıkları	199

İstanbul'un Resmi İşgali, 205

1920 Yılında Kurulan Hükümetler	207
Son Osmanlı Meclisi.....	213
Müttefiklerin İşgal Hazırlıkları	217
İstanbul'un Resmi İşgali.....	224
Ankara'ya Geçen Milletvekilleri.....	235
Kuvayı İnzibatiye Kuruluyor.....	241
Sevr Antlaşması İmzalanıyor	249
Sevr Sonrası İstanbul	251
İşgal İstanbulu'nda Göçmenler.....	261
Ankara'da Gelişmeler	271

Milli Mücade ve Mudanya Ateşkes Sözleşmesi, 277

BMM Ordusunun Zaferleri	279
1921 Yılı Barış Anlaşmaları	283
Veliaht Anadolu'da	292
Damat İsmail Hakkı Bey Ankara'da	297
Sakarya Savaşı Sonrası İstanbul	302
Mudanya Ateşkes Sözleşmesi	307
Refet Bele Paşa İstanbul'da	319
Son Osmanlı Hükümeti	325
İstanbul'un Yönetimi TBMM'ye Geçiyor	335

İstanbul'un Kurtuluşu, 339

İstanbul'un Boşaltılması	341
--------------------------------	-----

Milli Direniş Örgütleri, 349

Karakol Cemiyeti	351
Felah Teşkilatı	356
Milli Müdafaa Teşkilatı	364
Diğer Direniş Örgütleri	370

İhanet Çevreleri, 373

Mütareke Basını	375
Sömürge İstek Cemiyetleri	393

Azınlıklar, 403

İşgal Döneminde Ermeniler	405
İşgal Döneminde Rumlar	411

İşgal Döneminde Yaşam, 429

Beslenme Sorunu	431
İşgal ve Aileler	434
İşgal Dönemi ve Beyaz Ruslar	438
İşgal Döneminde Yargı	442
İşgal Döneminde Kolluk Gücü	446
Zaman Dizini	451
RESİMLER	460
Kaynakça	489

GİRİŞ

Osmanlı Devleti 1299 yılında Söğüt'te kuruldu. 1680 yıllarında en büyük coğrafi büyüklüğe erişti. Daha sonraki yıllarda eğitimi, üretmeyi, tarımı ve sanayileşmeyi ıskaladığı için güç kaybetti. Devlet-i Osmani 1850'li yıllarda ağır bir borç yükü altına girmesine rağmen bu paraları eğitimde ve sanayide kullanmadı. I. Dünya Savaşı'nda topraklarından önemli bir kısmını kaybeden devlet artık bitmişti.

Mondros ateşkesi sonrasında Müttefikler tarafından Osmanlı toprakları işgal edildi. Aralarında önceden yaptıkları anlaşmalar ile Osmanlı topraklarını paylaşmışlardı. 1920 yılında imzalanan Sevr Antlaşması çoktan hazırды. Bu süreçte İstanbul şehri iki defa işgal yaşadı.

13 Kasım 1918 günü Müttefikler 160 gemi ve 50 bin askerle şehre girdi. Bu işgale kitapta 'Fiili İşgal' başlığını kullandık zira Osmanlı Mebusan Meclisi faaliyetinde idi. Osmanlı kanunları hâlâ sürmekteydi. İşgal güçleri isteklerini gerçekleştirmek için padişahı ve Osmanlı hükümetini kullanıyorlardı. Bu işgal 16 ay sürdü ama Osmanlı halkı henüz Sevr Antlaşması'na hazırlanmamıştı.

16 Mart 1920 günü Müttefikler İstanbul'u resmen işgal ettiler. Bu işgale kitapta 'Resmi İşgal' başlığını kullandık zira Müttefikler Osmanlı Mebusan Meclisi'ni basıp milletvekillerini Malta'ya sürdüler. Osmanlı yasaları artık İstanbul'da geçerli değildi. Başka bir anlatımla Osmanlı Devleti bitmişti. Padişah ve yandaşları Müttefiklerin gözetiminde kukla bir yönetime razı idiler. Bu işgal 43 ay sürdü.

Azınlıklar bu dönemde Osmanlı coğrafyasında bağımsız devletler kurma hayaline kapıldılar. Rumlar İstanbul'da bağımsız bir devlet girişiminde bulundular. İstanbul'da tartışılan tek konu, Osmanlı'nın İngilizlerin mi, ABD'nin mi yönetimine gireceğiydi.

19 Mayıs 1919 günü Samsun'a çıkan ve Anadolu Hareketi'ni başlatan Mustafa Kemal Paşa, tüm oyunları bozdu. Bu kitapta 1917 yılından 1923 yılına kadarki dönemde tüm yaşananları zaman dizini içinde verdik. Birçok konuyu ilk defa okuyacağınızdan eminiz.

İstanbul'un işgal dönemini okumadan Mustafa Kemal Paşa ve cumhuriyeti anlaşılamaz.

I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti Cephesi

VELIAHT İLE ALMANYA SEYAHATI

Veliaht Mehmet Vahdettin Efendi, Mustafa Kemal Paşa, Naci Paşa ve diğer kurmay subayların yer aldığı heyet 19 gün süren bir Almanya seyahatine çıktılar.⁽¹⁾ Bu seyahat için Enver Paşa, Suriye’den dönmüş olan Mustafa Kemal Paşa’ya haber gönderdi.⁽²⁾ Alman imparatoru, Sultan V. Mehmet Reşat’ı Almanya genel karargâhına davet etmişti. Sultan Reşat yaşı sebebiyle böyle bir seyahate katılacak durumda değildi ve kendisinin yerine vekâleten Veliaht Vahdettin Efendi’nin Almanya’ya gitmesi uygun görüldü.⁽³⁾ “Kendisine refakat etmek ister misiniz?” Gazi Paşa bu teklifi kabul etti ve gerekli hazırlıklar yapıldı.

Seyahate Naci Paşa da katılacaktı. Naci Paşa aynı zamanda Mustafa Kemal’in Harbiye’de askeri eğitim hocasıydı. Heyetin 15 Aralık 1917 günü bir tren ile Almanya’ya gitmesine karar verildi.⁽⁴⁾

Osmanlı devleti Almanya’nın müttefiki olarak I. Dünya Savaşı’na girmişti. Bu savaşta Osmanlı devleti Suriye, Irak, Filistin ve Arabistan topraklarını kaybetti. Osmanlı devletinin savaşma gücüne karşı Birleşik Krallık, birçok askeri kuvvetini Avrupa’dan Ortadoğu’ya kaydırmıştı. Bu kaydırma sayesinde Avrupa topraklarındaki savaşlarda Almanlara bir avantaj sağlamış oldu. Osmanlı devleti körü körüne Almanya için çarpışırken birçok Alman yetkilisi Türklerin Ermenilere zulüm yaptığı fikrindeydi. Mustafa Kemal Paşa, Alman Genelkurmayı ile yaptığı görüşmelerde Osmanlı devletinin bu savaşta boşuna harcadığını gördü.

(1) Kamil Çolak-Fahri Yetim, “Veliaht Vahdeddin ve Mustafa Kemal Paşa’nın Almanya Seyahatiyle İlgili Bazı Tespitler”, *Tarihin Peşinde, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2017, S. 17, s. 129-145.

(2) Mustafa Kemal Paşa, bu sırada Osmanlı Yıldırım Orduları Grubu Kumandanı olan Alman General Von Falkenhayn ile görüş ayrılığına düşerek 7. Ordu Kumandanlığı’ndan affını istemiş ve Ekim 1917’de İstanbul’a dönmüştür.

(3) Falih Rıfkı Atay, *Atatürk’ün Hatıraları, 1914-1919*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1965, s. 36.

(4) Alman İmparatoru II. Wilhelm 1917 yılının ekim ayında İstanbul’a yapmış olduğu ziyaret esnasında bizzat Veliaht Vahdettin Efendi’yi Almanya’ya davet etmiştir. Alman gazetesinde yer alan haberlerde de Veliaht Vahdettin’in, Alman İmparatoru’nun bizzat yaptığı davete icabet ederek imparatoru ve Batı Cephesi’ni ziyaret etmek amacıyla Alman Merkez Karargâhı’na ulaştığı yer almaktadır. *Norddeutsche Allgemeine Zeitung*, 19 Aralık 1917.

15 Aralık 1917 – Vahdettin, Almanya'ya Gidiyor

Seyahatten bir iki gün önce Mustafa Kemal Paşa veliahtın Çengelköy'deki sarayına gitti ve kendisiyle tanıştı. Paşa, veliaht ile tanıştığında gördüğü manzara çok şaşırdı hatta kendisini biraz garip buldu. Veliaht Vahdettin Efendi konuşma sırasında sık sık gözlerini yummaktaydı.

Paşa, seyahat öncesi Veliaht Efendi'den askeri üniforma giymesini ister zira seyahat askeri bir gezidir ama Vahdettin sivil bir kıyafet giymeyi uygun görür. Sonradan anlaşılır ki; veliaht olduğunda kendisine feriklik (korgeneral) rütbesi verilmiş, sonra da mirliva (tuğgeneral) rütbesine indirilmişti. Veliaht Efendi ise bu gelişmeye alınmış ve *“Mademki benden ilk rütbeyi geri almışlar, ikinci rütbeye tenezzül etmem”* demiş ve askeri üniforma giymekten vazgeçmişti. Sirkeci Tren Garı'nda veliahta bir uğurlama töreni düzenlendi. Merasim bölümü tef-tişe hazırды. Veliaht da uğurlanmayı beklemekteydi. Mustafa Kemal Paşa durumu hemen fark etti:

“Bu asker sizi uğurlamak için hazırdır. Kendilerini selamlayınız.”

“Nasıl?”

“Siz yürüyünüz, arkanızdan biz geleceğiz.”⁽¹⁾

Vahdettin askerin önünden geçerken, iki eli de yukarıda, gayri tabii ve binçsiz bir şekilde selam vererek yürüdü. Veliaht trene bindi. İçine girilen salonun pencereleri açıldı. Mustafa Kemal Paşa olaya tekrar müdahil oldu:

“Bu pencereden askeri ve ahaliyi selamlayınız.”

“Niçin lazımdır?”

“Evet lazımdır!”⁽²⁾

Tren Sirkeci istasyonundan hareket etti ve epey sonra Veliaht Vahdettin Efendi, Paşa'yı oturduğu salona davet etti. Mustafa Kemal salona girdiği vakit veliaht kendisini ayakta karşıladı ve ona yer gösterdi. Sarayında çoğunlukla gözleri kapalı konuşan veliaht, bu sefer başka bir durumdaydı. Dikkatle Paşa'ya bakıyordu:

“Affedersiniz Paşa Hazretleri, birkaç dakika evveline kadar kiminle seyahat etmekte olduğumu bana açıklamamışlardı. Ancak trenin hareketinden sonra aldığım malumat üzerine gıyaben çok tanıdığım ve takdir ettiğim bir kumandanımızla beraber bulunduğumu anladım. Ben sizi çok iyi bilirim. Arıburnu'nda ve Anafartalar'da yaptığımız bütün icraat, kazandığınız başarılar tamamen malumumdur. Siz İstanbul'u ve her şeyi kurtarmış bir

(1) Falih Rıfık Atay, *Mustafa Kemal'in Ağzından Vahdettin*, Pozitif Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 31.

(2) age, s. 32.

kumandanımızsınız, beraber seyahat etmekte olduğum için çok memnunuz ve bundan iftihar ediyorum.”⁽¹⁾

Mustafa Kemal Paşa kendi salonuna döndüğü zaman keyiflidir. İstanbul’da sarayında ilk görüştüklerindeki kişi gitmiş bambaşka bir adam gelmişti. Veli-aht, İstanbul’u terk ettikten, kendisini tamamen serbest gördükten ve bilhassa muhataplarının güvenilir adamlar olduğunu anladıktan sonra şahsiyetini olduğu gibi göstermekte artık sakınca görmüyordu. Seyahat süresince paşa ve veliaht her gün kısa veya uzun bir görüşme yaparlar. Paşa’da oluşan düşünce şu idi ki, bu adamla kendisini aydınlatmak ve kendisine yakından ve samimi yardım etmek şartıyla bazı işler yapmak mümkündü. Paşa bu düşüncesini gerek Naci Paşa’ya gerek diğer zatlara söyledi. Veli-aht bu şekilde padişahlık makamına hazırlamak ülke için gerekliydi.

Heyetin Almanya’daki ilk durağı Münih oldu. 18 Aralık Salı günü kente ulaşan Türk heyeti için burada resmi bir karşılama töreni düzenlenmedi. Türk heyeti esas olarak Mainz şehri civarında bulunan Bad Kreuznach’taki Batı Cephesi Genel Karargâhı’na beklenmekteydi. Öte yandan, Münih’te heyete katılmak için bekleyen Berlin Türk Büyükelçisi İsmail Hakkı Paşa kafilayı karşıladı. Türk heyetine ait özel vagon burada Alman karargâhına gidecek olan yeni bir trene bağlandı. Heyet Baviera Savunma Bakanlığı tarafından kendilerine tahsis edilen bir özel otomobil ile Münih şehrini gezdi. Osmanlı heyetine eşlik etmek üzere Almanlar tarafından üç kişi görevlendirilmişti: 15. Kolordu Kumandan Vekili Korgeneral Baron Süsskind, Strasburg Askeri Valisi ve Genelkurmay Başkanı Albay Beerenhorst ve imparatorun yaveri Binbaşı Hirschfeld.⁽²⁾

Osmanlı Heyeti Alman Merkez Karargâhında

Heyet, Münih’ten sonra Alman karargâhının bulunduğu Bad Kreuznach’a geldi. Heyet bir tören ile karşılandı. Karargâh binasının girişinde bizzat Kaiser II. Wilhelm de hazır bulundu. Girilen salonda imparator, Hindenburg, Ludendorff ve bütün karargâh kurmay heyeti tarafından selamlandı. Kaiser, veliaht ile tokalaştıktan ve Naci Paşa aracılığıyla birkaç kelime konuştuğundan sonra Vahdettin’e şunları söyledi:

“Heyetinizdeki kişileri lütfen İmparator’a takdim edin.”

“On Altıncı Kolordu. Anafartalar.”

(1) Falih Rıfkı Atay, *Mustafa Kemal’in Ağzından Vahdettin*, Pozitif Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 32.

(2) Kamil Çolak-Fahri Yetim, “Veli-aht Vahdeddin ve Mustafa Kemal Paşa’nın Almanya Seyahatiyle İlgili Bazı Tespitler”, *Tarihin Peşinde, Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 2017, S. 17, s. 129-145.

I. Dünya Savaşı sırasında Müttefiklerin donanmalarıyla Çanakkale Boğazı'ndan geçip İstanbul'u işgal etme planları Osmanlı ordusunun destansı savunması sonucu boşa çıkmıştı. Ancak bundan üç yıl sonra, Mondros Ateşkes Antlaşması (1918) uyarınca, Müttefik güçler Çanakkale Boğazı'ndan direnişsiz geçtiler ve 160 gemiyle İstanbul'a girip şehri kontrol altına aldılar. 16 Mart 1920 günü ise şehri resmen işgal edip, Osmanlı meclisini kapattılar ve ağır Sevr maddelerini sadrazam Damat Ferit Paşa'ya imzalattılar.

Bu arada, Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkarak başladığı kurtuluş mücadelesi meyvelerini vermeye başladı. Ankara'da kurulan yeni meclisin, işgalci güçleri bozguna uğratması sonucu imzalanan Lozan Anlaşması'yla birlikte, Müttefikler 6 Ekim 1923'te İstanbul'u terk etmek zorunda kaldılar.

Araştırmacı Turan Akıncı, yüzyıllarca Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezi olmuş bir şehirde, bu onur kırıcı işgal dönemi boyunca yaşananları ve aynı dönemde, Anadolu'da gerçekleşen kurtuluş mücadelesini tüm detaylarıyla gözler önüne seriyor.

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-1951-4

9 789751 419514